MahāBhā.iii.29.21; **1Bi** who wrongs, wrong doer द्रौपद्या ह्यपकर्तारः ... समतीता नृशंसास्ते MahāBhā.xv.5.16; **1Bii** who offends, offender धर्म-दायाना[म*]पकर्ता EI.xi.83.19; अपकर्ताहमस्मीति हृदि ते मास्म भूद् भयम्। विमुखेषु न मे खड्गः प्रहर्तुं जातु वाञ्छति Kāvyāda. 2.293; SaraKaṇṭhā. 599.10; RasāSu.170.3; समुद्र(प?)दत्ते ममाप(क)र्तरि प्रतिज्ञातं तद्दाराभिमर्शनं मया AvantiKa. 187.12; एष मे पतिस्तवापकर्ता न वेति देवो जानाति DaśKuC. 87.5; सापकारेऽपकर्त्री स्यात् स्निग्धे स्निह्यत वल्लभे। एवमादिगुणोपेता मध्यमा सा प्रकीर्तिता RasāSu. 36.14 (1.155); **1Biii** (used as noun) (one) who is hostile, adversary, enemy स मूर्खः कालमप्राप्य योऽपकर्तरि वर्तते Hitopa. 3.45; कालमलभमानोऽपकर्तरि साधु वर्तेत NītiVā.10.148 (comm. अपकर्तरि शत्रौ) [*but* PW. one who offends, insults, shocks or does wrong]; **1C** who harms, who injures or hurts क्षत्रियोऽहमिमे भीताः शरणं मामुपागताः। अपकर्ता त्वमेवैषां कथं वध्यो न मे भवान् MārkP.132.26; यदि नाम कलौ सर्वे भविष्यन्ति द्विजोत्तमाः। उपकारिणि एते हि · अपकर्तार एव तु VarāP. 71.41; नागन्तुकेष्वर्थाधिकारः प्राणाधिकारो वास्ति यतस्ते स्थित्वापि गन्तारोऽपकर्तारो वा NītiVā.18.18; स्वग्राम्यस्वदेशीयानां च योऽपकर्ता ते सर्वे पञ्चाशत्पणपरिमितेन दण्डनीयाः Mitā. 293.9 (*on* 2.233); DīpKa. 67.28 (*on* 2.232); कुलिकानां कुलोद्गतानामन्येषां च साधूनामपकर्ता इत्येतेषां प्रत्येकं पञ्चाशत्पणिको दण्डः शास्त्रेषु विनिश्चितः Aparā. 821.18 (*on* 2.232); उपकारिण्यपकर्ता न भवति भुवि नीचजादन्यः PuruṣPa. 86.2; शक्तः ह्येषः ... राक्षसा येऽपकर्तारस्तेषां मूर्धविनिग्रहे YogVā.i.7.13; अपकर्तॄन् ... दयमानः परानपि। ... स्वामीदृग् लभ्यते कथम् RājTa. (Śrī.)1(3).103; वर्तन्ते सन्तः सममुपकर्तरि चापकर्तरि च VairāŚ.(A.) 19; (used as noun) (one) who harms अपकर्तॄन्विप-न्मग्नान्दयमानः परानपि। ... स वेत्ति ह्युपकारिणः RājTa. (Ka.) 8.2634; विशेषेणोपकर्तारः साधवो ह्यपकर्तरि PāṇḍaC.9.79; **1Di** who destroys अप-कर्तास्मि शत्रूणाम् RājTa. (Śrī.)3.375; **1Dii** who punishes अपकर्तासताम् ... मृडः पातु वः Subhāṣi.96; **2** (used as noun) (one) who removes (the difficulties) समग्रो दुर्गतावर्हदपकर्तेव भूपतिम्। लोकनाथं तमुद्धर्तुं धीरं धन्यः पुनः पुनः RājTa. (Ka.) 8.3039.

अपकर्मन् (apa-karman) *n.* **1** bad or wrong act अपकर्म स्वयं कुर्वन् परं दूषयते कुधीः BṛDharmaP. i.36.63; लज्जते नापकर्मणा ... घस्मरस्य कुतो घृणा PuruṣPa.55.26; **2** repayment, cf.**अनपकर्मन्.**

अपकर्मोपदेशकत्व (apakarmopadeśaka-tva) *n.* the state of being the teacher of bad or wrong act न वा भगवतो दुःखमपकर्मोपदेशकत्वेनानाप्तत्वम् तस्य पापध्वंसेनैव सफलत्वात् TattvCin.ii(2).170.19.

अपकर्श्य (apakarś-ya) *ger.* having lessened the importance, i.e. disregarded (वारत्रः) अपकर्श्य वचस्तेषां निजविद्याबलेन सः। जगाम लंखिकाभ्याशम् BṛKathāK.80.32.

अपकर्ष (apa-karṣa) *m.* **1Ai** distortion, damage, deterioration **ii** loss, decay, decline **Bi** decrease, reduction, detraction, **ii** (Buddh.) type of Kalpa, i.e. unit of time (*lit.* decrease) **1Biii** decrease in sonorousness, declension **C** lowering of price, devaluation **D** (Mus.) lowering or flattening of note **E** kind of penance (in which performer is emaciated) **F** shortness of length, diminution **2A** degradation, i.e. lower rank or position **Bi** deficiency **ii** lack of excellence **C** inferiority **3A** act of drawing back or transference (of word or meaning) to an earlier context, anticipation **B** act of drawing back or transference (of performance of a rite) to an earlier time **C** transference (of performance of a rite) to a later time **D** pulling back **4** subtraction, type of defect in inference **5A** removal **B** (Gr.), substitution, replacement **6A** separation, differentiation **Bi** (Inst.) as minimum **Bii** lowest or minimal division or unit (of size) **C** part, division **7** exception **8** impediment, hindrance **9** the word or expression *apakarṣa* **1Ai** distortion, damage, deterioration निरस्तं स्थानकरणापकर्षे विहारसंहारयोर्व्यासपीडने। ओष्ठाभ्याममम्बू-कृतमाह नद्धं दुष्टं मुखेन सुषिरेण शूनम् ṚPrāti. 14.2 (Uvaṭa ननु स्थानकरण-योरपकर्षो नोपपद्यते। कथम्। स्थानकरणाभ्यां हि वर्णोऽपकृष्यते) तदीयनादस्य तत उत्थानमुपपद्यते। स्वाधिष्ठानान्तमपकर्षे तु न तत्समञ्जसम् SetuBa.203.27; **1Aii** loss, decay, decline सुखदुःखादिभिर्प्राणिनामुत्कर्षापकर्षौ धर्माधर्मयोर्लिङ्गम् NītiVā.1.47 (comm. अपकर्षशब्देन हानिः); अपकृष्टस्य गन्धस्य उद्भवः नास्तीति अद्भ्यः उत्तरे तेजसि रसस्यापकर्षः TātpaṬ.(Vā.) 532.1 (*on* iii.1.64); **1Bi** decrease, reduction, detraction यद्वा तपस्तप्यति यज्जुहोति। न तस्य नाशोऽस्ति न चापकर्षो नान्यस्तदश्नाति MahāBhā.v.121.21; तपसस्त्वपकर्षेण जातिग्रहणतां गतः MahāBhā.xii.285.3; अपकर्षो यथोत्कर्षो न त्वन्नादपकृष्यते। शक्त्यागमन-रक्षार्थम् CaraS.vi.14.83 (comm. येन क्रमेण तक्रं वृद्धं तेनैव मात्राक्रमेण तक्रमपकृष्यते); पृथिव्यादीनामन्योऽन्यानुप्रवेशकृतः सलिलरसो भवति उत्कर्षापकर्षेण SuśruS.i.45.6; वर्णानां पञ्चानामुत्कर्षापकर्षकृतेन संयोगविशेषेण शवलभ्रुकपिल-कपोतमेचकादीनाम्। वर्णानामनेकेषामुत्पत्तिर्भवति SuśruS. ii.6.26; स्यात् स्वल्पः संकरः ... कुशलस्य नापकर्षायालम् YogBh. 73.1 (*on* 2.13); TattvVai. 73.16 (*on* 2.13); त्रेतायुगे चापकर्षाद्वार्तायाः संप्रवर्तनम् ... कीर्त्यते VāyuP. i.1.100; BrahmāṇḍP. i.1.92; एकमप्यपूर्वं व्यञ्जकभेदानुविधानाद् भिन्नमिव भवति तद्भेदादुत्कर्षापकर्षौ भवतः NyāyVār.62.19 (*on* i.1.7); विद्यमानधर्मापचयोऽपकर्षः NyāyVār.539.3 (*on* v.1.4); भीमः — अहह हन्त देवस्याजातशत्रोरप्ययमी-दृशस्तेजोऽपकर्षः VeṇīSaṁ.1.125; दोषा हि निर्ह्रासातिशयधर्माणो विपक्षाभिभवो-त्कर्षापकर्षं साधयन्ति ज्वालादिवत् PramāVāSvopVṛ.73.21; (अव्यक्तानुकरणाद्व्यज-वरार्धादनितौ डाच्) यस्यापकर्षे क्रियमाणे सुष्ठु न्यूनमर्द्धं द्व्यक्तं संपद्यते तस्माद-व्यक्तानुकरणादनितिपराङ्गाच्प्रत्ययो भवति KāśiVṛ. *on* v.4.57 (PadMañ. अपकर्षः न्यूनता प्रवृत्तिनिमित्तकथनं चैतत्); पुण्योत्कर्षापकर्षाभ्यां भवत्युच्चावचः स्वयम् SarvaVeSāSaṁ. 648; उत्तरेष्वबादिष्वेकैकशोऽपकर्षो गन्धादीनां स्पर्शपर्यन्तानाम् TātpaṬ.(Vā.) 531.23 (*on* iii.1.64); अयमवयवसंख्यापकर्षः Kiraṇā.65.8; शोभावती पुरी। गुणापकर्षश्चापेषु। ... अश्रूयत ... यस्याम् KathāSaSāg. xii.30.6; न च स्पर्शनेन्द्रियस्याभावे भस्मादिषु ज्ञानस्यापकर्षो युक्तः PramāMī.17.9 (*on* i.1.21); परसंपत्प्रकर्षेणापकर्षेण स्वसंपदाम्। परप्रेष्यनया दग्धा दुःखं जीवन्ति मानवाः TriṣaŚaPuC. iii.4.131; न च वचनादपकर्षः SaṅkarKāBh.19.22 (*on* i.2.20); ओषधीसंश्रिता योनिस्त्रियोविंशतिलक्षणा ... बृंहणं चापकर्षश्च संधानं शिशिरक्रिया। ... बन्धकल्पश्च विज्ञेयस्त्रयोविंशतिमं पदम् Hastyāyur. 359.6 (3.1); अपकर्षो नामाल्पता NyāySu.(Ja.)345A.6 (*on* ii.2.6); वचनमिदमल्पव्यामिश्रणपरं श्रुतभेषजादिमात्रविषयं वा। तस्य ... क्वचिदपकर्षस्याल्पस्यैव समवायादिति प्रतिभाति DaṇḍaVi.101.5; रसानां लवणादीनामुत्तममध्यमानां देशकालापेक्षया मूल्योत्कर्षा-पकर्षं वैश्यो जानीयात् ManvaMu. 424.5 (*on* 9.329); अवरशब्दोऽपकर्षे Prasā. i.952.14; (तस्य रूपोपदेशाभ्यामपकर्षोऽर्थस्य चोदितत्वात्) न सर्वस्य भक्षणे विनियोगः। किंतु तत्तदवयवानाम्। तस्मादपकर्ष एव MīmāKau.ii.271.9 (*on* iii.2.25); श्रान्ते पञ्चशरेऽपि न प्रणयिनोः प्राप्तोऽपकर्षं रसः PadyaVe.466; अपकर्षा(?र्षो ऽ) प्रतिष्ठश्चेत्परमाणुस्तथा सति। अनन्तावयवारम्भान्मेरूसर्षपयोर्द्वयोः। स्यात्तुल्यपरिमाणत्वम् MānaMe.46.5; सत्त्वरजस्तमसाम् ... उत्कर्षाप-कर्षसाम्यावस्थात्रयसाधारणस्थितिमात्रविवक्षायां नपुंसकं भवति VaiyāBhū. 122.4 (4.25); **1Bii** (Buddh.) type of Kalpa, i.e. unit of time (*lit.* decrease) एकोऽन्तरकल्पः प्रथमः अपकर्षः AbhidhSa. 39.12; AbhidhKoBh. 180.9 (*on* 3.92); उत्कर्षापकर्षाश्च कल्पा अष्टादशापरे AbhidhK. 3.91; AbhidhKoBh. 180.5 (*on* 3.91); बुद्धत्वमपकर्षे हि शतायावत्तदुद्भवः AbhidhK.3.94; तदानीमुत्कर्षापकर्षाश्च न प्रवर्तन्ते कालस्तु समानः परिसंख्यायते AbhidhKoBh. 180.19 (*on* 3.93); **1Biii** decrease in sonorousness, declension समाधिरारोहोऽवरोहक्रमः। आरोह उत्कर्षः अवरोहोऽपकर्षः SāhiDa. 458.4; **1C** lowering of price, devaluation वैदेहकास्तु संभूय पण्यानामुत्कर्षापकर्षं कुर्वाणाः पणे पणशतं कुम्भे कुम्भशतमित्याजीवन्ति ArthŚā.iii.30.8 (8.4); **1D** (Mus.) lowering or flattening of note स्वश्रुत्युत्कर्षादपकर्षाद्वा यदन्तरं मार्दवादायतत्वाद्वा तत्प्रमाणं श्रुतिः NāṭyaŚā. 28.26 (AbhinBhā. अपकर्षो मन्दता); पञ्चमस्य श्रुत्युत्कर्षापकर्षाभ्यां मार्दवादायतत्वाद्वा यदन्तरं (तु?तत्) प्रमा(णां?णं) श्रु(ति?ते)रिति BṛDeśī.5.19; चलवीणायाः प्रथमापकर्षे श्रुतिलाभो नास्ति BṛDeśī. 6.12; **1E** kind of penance (in which performer is emaciated) परिवासं मूलपरिवासं मूलापकर्षपरिवासम् ... मूलापकर्षमानाप्यमावर्हन्ति GiMs. iii (2).207.16; **1F** shortness of length, diminution शुण्डोक्षभ्योऽपकर्षे रष्टरौ। अपकृष्टा शुण्डा शुण्डारः MugdhaBo.7.77 (74.21); **2A** degradation, i.e. lower rank or position वर्णान्तरगमनमुत्कर्षापकर्षाभ्यां सप्तमे पञ्चमे वा GautDS. i.4.18; जननेन या प्राप्यते सा जातिर्न चैतस्यार्थस्य प्रकर्षापकर्षौ स्तः।... साधनं वै द्रव्यं न च द्रव्यस्य प्रकर्षापकर्षौ स्तः MahāBh.ii.414.4 (*on* v.3.55); (सुताः ... शूद्राणाम्) तपोबीजप्रभावैस्तु ते गच्छन्ति युगे युगे। उत्कर्षं चापकर्षं च मनुष्येष्विह जन्मतः ManuSm.10.42 (ManvaVi. शूद्रतोऽप्यधमां जातिम्); ManuBh.ii.344.2 (*on* 10.42); संकरजातानामपि च पुनरुत्कर्षापकर्षाभ्यां सप्तमे पञ्चमे वान्यतरवर्णापत्तिः TantrVā.7.5 (*on* i.1.2); असुरजयेऽधर्मभूयस्त्वादपकर्षः BṛĀraUBh.36.8 (*on* i.3.1); 141.9 (*on* i.4.10); आनुलोम्येन युगान्तरेषूत्कर्षः ... प्रातिलोम्येनापकर्षः BālaKrī. i.90.6 (*on* 1.94); ता वा अस्य हिता नाम नाड्यः ...। अपकर्षेतरौ याभिः कार्यस्यात्मा समीक्षते BṛĀraUBhVā. iv.3.1214; ब्राह्मणः ... स चोक्तलक्षणसशूद्रां यदि परिणयते तदापकर्षं जन्मनि प्राप्नोति ManuBh. ii.349.11 (*on* 10.65); परभार्यायां जीवत्पतिकायां मुण्डो विधवायां गोलकः। पुनश्चोत्कर्षापकर्षाभ्या-मन्यतरवर्णापत्तिः NyāySu.(So.) 10.4 (*on* i.2.2); 13.31 (*on* i.2.2); (जातो नार्याम-